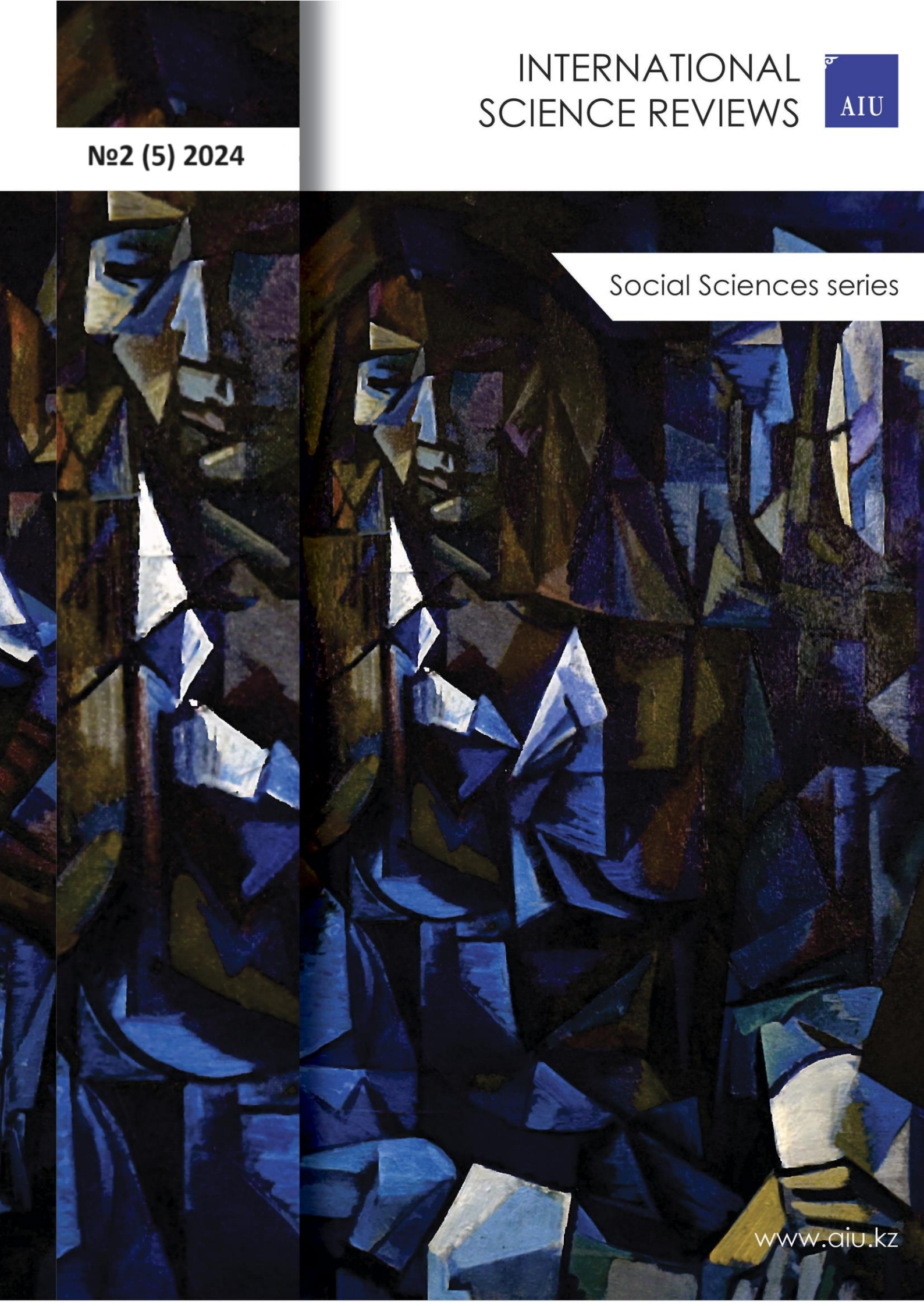

INTERNATIONAL SCIENCE REVIEWS

№2 (5) 2024

Social Sciences series

International Science Reviews

Social Sciences series

Published since 2020

No. 2 (5) / 2024

Astana 2024

International Science Reviews. Social Sciences series
журналының редакциялық алқасы

БАС РЕДАКТОР

- **Амандыкова Сауле Кошкеновна**, заң ғылымдарының докторы, профессор, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ

- **Ибраева Айгерим Ергалиевна** – PhD, әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдары жоғары мектебінің деканы, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);

РЕДАКТОРЛАР:

- **Хайрмуханмедов Нурбек Исабаевич**, PhD, құқық жоғары мектебінің деканы, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
- **Смагулова Зубиранш Калыбековна**, PhD, экономика жоғары мектебінің деканы, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
- **Ахмадиева Жанна Куанышевна**, педагогика ғылымдарының кандидаты, Педагогика институтының директоры, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
- **Яцек Залесны**, заң ғылымдарының докторы, профессор, Варшава университеті (Польша);
- **Милен Балтов**, PhD, профессор, Бургас еркін университеті (Болгария);
- **Ришард Пукала**, PhD, профессор, студенттер жұмыс жөніндегі проректор, Бронислав Маркевич қолданбалы ғылымдар мемлекеттік университеті (Польша);

-
- **Шаляпин Олег Васильевич**, педагогика ғылымдарының докторы, Новосибирск мемлекеттік педагогикалық университетінің профессоры (Ресей);
 - **Нағымжанова Қарақат Мұқашқызы**, педагогика ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті (Қазақстан);
 - **Аленов Марат Амрадинович**, заң ғылымдарының докторы, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Аймурзина Бағлан Төлегенқызы**, экономика ғылымдарының докторы, профессор, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Нурмагамбетов Аманжол Магзумович**, заң ғылымдарының докторы, профессор, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Анафинова Мадина Латыповна**, филология ғылымдарының кандидаты, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Жұмабаева Заида Ефимовна**, педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Окутаева Сауле Төлегеновна**, PhD, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Самарханов Талант Нұржақыпұлы**, PhD, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Сейсекенова Айнаш Байкенженовна**, филология ғылымдарының кандидаты, Астана халықаралық университеті (Қазақстан);
 - **Шахметова Назира Аханқызы**, филология ғылымдарының кандидаты, Астана халықаралық университеті (Қазақстан).
-

International Science Reviews. Social Sciences series

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

- **Амандыкова Сауле Кошкеновна** – доктор юридических наук, профессор, Международный университет Астана (Казахстан)

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

- **Ибраева Айгерим Ергалиевна** – PhD, декан Высшей школы социально-гуманитарных наук, Международный университет Астана (Казахстан);

РЕДАКТОРЫ:

- **Хайрмуханмедов Нурбек Исабаевич**, PhD, декан высшей школы права, Международный университет Астана (Казахстан);
- **Смагулова Зубираш Калыбековна**, PhD, декан высшей школы экономики, Международный университет Астана (Казахстан);
- **Ахмадиева Жанна Куанышевна**, кандидат педагогических наук, доцент, директор педагогического института, Международный университет Астана (Казахстан);
- **Яцек Залесны**, доктор юридических наук, профессор, Варшавский университет (Польша);
- **Милен Балтов**, PhD, профессор, Бургасский свободный университет (Болгария);
- **Ришард Пукала**, PhD, профессор, проректор по работе со студентами, Государственный университет прикладных наук Бронислава Маркевича (Польша);
- **Шаляпин Олег Васильевич**, доктор педагогических наук, профессор, Новосибирский государственный педагогический университет (Россия);

-
- **Нагымжанова Каракат Мукашовна**, доктор педагогических наук, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева (Казахстан);
 - **Аленов Марат Амрадинович**, доктор юридических наук, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Аймурзина Баглан Толегеновна**, доктор экономических наук, профессор, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Нурмагамбетов Аманжол Магзумович** – доктор юридических наук, профессор, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Анафинова Мадина Латыповна**, кандидат филологических наук, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Жумабаева Зайда Ефимовна**, кандидат педагогических наук, профессор, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Окутаева Сауле Толегеновна**, PhD, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Самарханов Талант Нуржакыпович**, PhD, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Сейсекенова Айнаш Байкенженовна** кандидат филологических наук, Международный университет Астана (Казахстан);
 - **Шахметова Назира Аханқызы**, кандидат филологических наук, Международный университет Астана (Казахстан).
-

Editorial team of the journal
International Science Reviews. Social Sciences series

CHIEF EDITOR

- **Saule Amandykova**, Doctor of Legal Sciences, Professor, Astana International University (Kazakhstan)

DEPUTY CHIEF EDITOR

- **Aigerim Ibrayeva**, PhD, Dean of the Higher School of Social Sciences and Humanities, Astana International University (Kazakhstan);

EDITORS:

- **Nurbek Khairmukhanmedov**, PhD, Dean of the Higher School of Law, Astana International University (Kazakhstan);
- **Zubirash Smagulova**, PhD, Dean of the Higher School of Economics, Astana International University (Kazakhstan);
- **Zhanna Akhmadiyeva**, Candidate of Pedagogical Sciences, Director of the Pedagogical Institute, Astana International University (Kazakhstan);
- **Jacek Zalesny**, Doctor of Legal Sciences, Professor, Warsaw University (Poland);
- **Milen Baltov**, PhD, Professor, Burgas Free University (Bulgaria);
- **Ryszard Pukała**, PhD, Professor, Vice-Rector for Student Affairs, Bronislaw Markiewicz State University of Applied Sciences (Poland);
- **Oleg Shalyapin**, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Novosibirsk State Pedagogical University (Russia);
- **Karakat Nagymzhanova**, Doctor of Pedagogical Sciences, L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan);

- **Marat Alenov**, Doctor of Legal Sciences, Astana International University (Kazakhstan);
- **Baglan Aimurzina**, Doctor of Economic Sciences, Professor, Astana International University (Kazakhstan);
- **Amanzhol Nurmagambetov**, Doctor of Legal Sciences, Professor, Astana International University (Kazakhstan);
- **Madina Anafinova**, Candidate of Philology, Astana International University (Kazakhstan);
- **Zaida Zhumabaeva**, Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Astana International University (Kazakhstan);
- **Saule Okutayeva**, PhD, Astana International University (Kazakhstan);
- **Talant Samarkhanov**, PhD, Astana International University (Kazakhstan);
- **Ainash Seisekenova**, Candidate of Philological Sciences, Astana International University (Kazakhstan);
- **Nazira Shahmetova**, Candidate of Philology, Astana International University (Kazakhstan).

Editorial address: 8, Kabanbay Batyr avenue, of.316, Astana, Kazakhstan, 010000

Tel.: (7172) 24-18-52 (ext. 316)

E-mail: aiu.socialscience@yandex.kz

International Science Reviews

Social Sciences series

Owner: Astana International University

Periodicity: quarterly

Circulation: 500 copies

«INTERNATIONAL SCIENCE REVIEWS»
Social Sciences Series 2024 / №2

МАЗМҰНЫ

Секция
ҚҰҚЫҚ

М.К.Журунова ЕАЭО МҮШЕ МЕМЛЕКЕТТЕРІНДЕ ЕҢБЕК ДАУЛАРЫН
ҚАРАУ: ҚҰҚЫҚ ҚОЛДАНУ ПРАКТИКАСЫ
МӘСЕЛЕЛЕРІ.....15

М.И.Игенбердинова ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ҚЫЛМЫСТЫҚ
ЖАЗА ТҮРІ РЕТІНДЕ ҚАМАУҒА АЛУДЫ ОДАН ӘРІ РЕФОРМАЛАУ
ТУРАЛЫ МӘСЕЛЕГЕ.....25

Секция
ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ ҚАРЖЫ

А.Е.Аймаханов, Г.А. Кадырова ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МЕН
ҚЫТАЙ ХАЛЫҚ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ
ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫНЫҢ ЖАЙ-КҮЙІ МЕН
ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ.....33

М.Батай, З.К.Смагулова ТАЛАНТТАРДЫ САҚТАУ: ЫНТАЛАНДЫРУШЫ
ОРТА ҚҰРУ ЖӘНЕ ДАМУ
БАҒДАРЛАМАЛАРЫ.....45

Б.Ж.Балтабаев СТУДЕНТТІК КӨСІПКЕРЛІКТІҢ БИЗНЕСТІ ТҰРАҚТЫ
ДАМУ МАҚСАТТАРЫНА ҚОЛ ЖЕТКІЗУДЕГІ
РӨЛІ.....56

С.Ж.Галиев, Т.С.Корабаев, А.Б.Құрманбаев ЦИФРЛЫҚ АКТИВТЕР
ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫН ЖАҢҒЫРТУДЫҢ ТИІМДІ ҚҰРАЛЫ
РЕТІНДЕ.....65

Г.Т.Лесбаева, Г.Х.Әбдірахман ҚАЗІРГІ ҰЙЫМДА МОТИВАЦИЯЛЫҚ
АУДИТТІҢ РӨЛІ МЕН МАҢЫЗЫ.....76

Секция
ӘЛЕУМЕТТІК ГУМАНИТАРЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР

Т.Г.Баймухамбетов ТАЯУ ШЫҒЫС ЕЛДЕРІ. МЕМЛЕКЕТАРАЛЫҚ
ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ПРОБЛЕМАЛАРЫ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫН
ТАЛДАУ.....89

«INTERNATIONAL SCIENCE REVIEWS»

Social Sciences Series 2024 / №2

СОДЕРЖАНИЕ

Секция

ПРАВО

М.К.Журунова РАССМОТРЕНИЕ ТРУДОВЫХ СПОРОВ В
ГОСУДАРСТВАХ - ЧЛЕНАХ ЕАЭС: ВОПРОСЫ
ПРАВОПРИМЕНИТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКИ.....15

М.И.Игенбердинова К ВОПРОСУ О ДАЛЬНЕЙШЕМ
РЕФОРМИРОВАНИИ АРЕСТА КАК ВИДА УГОЛОВНОГО НАКАЗАНИЯ В
РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН.....25

Секция

ЭКОНОМИКА и ФИНАНСЫ

А.Е.Аймаханов, Г.А.Кадырова СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ
ИНВЕСТИЦИОННОГО СОТРУДНИЧЕСТВА РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН И КИТАЙСКОЙ НАРОДНОЙ
РЕСПУБЛИКИ.....33

М.Батай, З.К.Смагулова УДЕРЖАНИЕ ТАЛАНТОВ: СОЗДАНИЕ
МОТИВИРУЮЩЕЙ СРЕДЫ И ПРОГРАММЫ
РАЗВИТИЯ.....45

Б.Ж.Балтабаев РОЛЬ СТУДЕНЧЕСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В
ДОСТИЖЕНИИ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ
БИЗНЕСА.....56

С.Ж.Галиев, Т.С.Корабаев, А.Б.Құрманбаев ЦИФРОВЫЕ АКТИВЫ КАК
ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ
КАЗАХСТАНА.....65

Г.Т.Лесбаева, Г.Х.Әбдірахман РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ
МОТИВАЦИОННОГО АУДИТА В СОВРЕМЕННОЙ
ОРГАНИЗАЦИИ.....76

Секция
СОЦИАЛЬНЫЕ ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ

Т.Г.Баймухамбетов СТРАНЫ БЛИЖНЕГО ВОСТОКА. АНАЛИЗ
ПРОБЛЕМ И ПЕРСПЕКТИВ МЕЖГОСУДАРСТВЕННЫХ
ВЗАИМООТНОШЕНИЙ.....89

«INTERNATIONAL SCIENCE REVIEWS»
Social Sciences Series 2024 / №2

CONTENT

Section
LAW

M.K.Zhurunova CONSIDERATION OF LABOR DISPUTES IN THE EEC MEMBER STATES: ISSUES OF LAW ENFORCEMENT PRACTICE.....15

M.I.Igenberdinova ON THE ISSUE OF FURTHER REFORM OF ARREST AS A TYPE OF CRIMINAL PUNISHMENT IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....25

Section
ECONOMICS AND FINANCE

A.E.Aimakhanov, G.A.Kadyrova THE STATE AND PROSPECTS OF INVESTMENT COOPERATION BETWEEN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN AND THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA.....33

M.Batai, Z.K.Smagulova TALENT RETENTION: CREATING A MOTIVATING ENVIRONMENT, DEVELOPMENT PROGRAMMES.....45

B.Zh.Baltabaev THE ROLE OF STUDENT ENTREPRENEURSHIP IN ACHIEVING THE GOALS OF SUSTAINABLE BUSINESS DEVELOPMENT.....56

S.Zh.Galiev, T.S.Korabaev, A.B.Kurmanbaev DIGITAL ASSETS AS AN EFFECTIVE TOOL FOR MODERNIZATION OF KAZAKHSTAN ECONOMY.....65

G. T.Lesbayeva, G. H. Abdrakhman THE ROLE AND IMPORTANCE OF MOTIVATIONAL AUDITING IN A MODERN ORGANIZATION.....76

**Section
SOCIAL HUMANITIES**

T.G.Baimukhambetov THE COUNTRIES OF THE MIDDLE EAST. ANALYSIS OF PROBLEMS AND PROSPECTS OF INTERSTATE RELATIONS.....89

ЕАЭО МҮШЕ МЕМЛЕКЕТТЕРІНДЕ ЕҢБЕК ДАУЛАРЫН ҚАРАУ: ҚҰҚЫҚ ҚОЛДАНУ ПРАКТИКАСЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ

М.К.Журунова

Astana International University

Құқық жоғары мектебінің аға оқытушысы, з.ғ.м.

merekezurunova@gmail.com

Түйін. Мақалада Еуразиялық экономикалық одақ елдеріндегі еңбек дауларын қарау және шешу ерекшеліктерін заңнамалық тұрғыдан реттелуін зерттей отырып, құқық қолдану практикасының мәселелері қарастырылған. ЕАЭО елдерінде еңбек мигранттарының құқықтарының халықаралық құқықтық стандарттар мен ұлттық заңнамалар арқылы қорғалуының құқықтық механизмдері сараланған. ЕАЭО сотында еңбек дауларының қаралуы мен ЕАЭО сотының консультативтік қорытындысы еңбекші мигранттардың құқықтарын қорғауға жеткілікті ма деген ашық сұрақтар туралы мәселе орын алады.

Кілт сөздер: ЕАЭО соты, еңбек көші-қоны, еңбекші мигранттар, консультативтік қорытынды, еңбек даулары.

КІРІСПЕ

Еуразиялық экономикалық одақтың (*бұдан әрі-ЕАЭО*) мүше мемлекеттерінің конституциясында, адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары жоғарғы құндылық, ал оны сақтау мемлекеттің тікелей міндеті болып табылады. Адам құқықтарының халықаралық деңгейде қорғалуының қамтамасыз ететін халықаралық құжаттардан Азаматтық және саяси құқықтар туралы БҰҰ Халықаралық пактісін (*бұдан әрі-Пакті*) басшылыққа алуға болады [1].

Аталған Пактінің 2-бабында, оған қатысатын әрбір мемлекет өз аумағы шегіндегі және оның юрисдикциясындағы барлық адамдарға нәсіліне, түсіне, жынысына қатысты қандай да бір айырмашылықсыз құқықтарды құрметтеуге және қамтамасыз етуге міндеттенеді және құқықтары мен бостандықтары бұзылған кез-келген адамға тиімді құқықтық қорғау құралдарын қолдануын қамтамасыз етуге бағытталған.

ЕАЭО-ға мүше мемлекеттердің азаматтары ЕАЭО – ға мүше кез келген мемлекетте еңбек қызметін жүзеге асыру құқығына ЕАЭО шарты негізінде ие болды [2].

Бұл ретте оларға мүше мемлекеттердің ішкі еңбек нарықтарын қорғау жөніндегі ұлттық заңнамаларында көзделген шектеулер қолданылмайды. Одақ туралы шартта бекітілген еңбекшілер мен олардың отбасы мүшелеріне берілетін жеңілдіктер мен қолдаулардың көлемі ЕАЭО-ның бірыңғай еңбек нарығындағы барлық жұмыскерлерді іс жүзінде теңестірді. Алдағы уақытта осы теңгерімді ұстап тұру үшін ЕАЭО мүше мемлекеттері өзара қарым-қатынасты дамыту мақсатында бірнеше бағыттағы іс-шараларды жүзеге асыруды жоспарлап келеді, соның ішінде Еуразиялық экономикалық интеграцияны дамытудың 2025 жылға дейінгі стратегиялық бағыттарына сәйкес, келесі нәтижеге қол жеткізу: ол тауарлардың, көрсетілетін қызметтердің, капиталдың ғана емес сонымен бірге, жұмыс күшінің ортақ нарығын қалыптастыруды аяқтау [3].

Дегенмен, әлемдік тәжірибе деңгейінде еңбек көші-қонының саясаты кешенді болып табылады және мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық саясатының бөлігі ретінде әрекет етеді және осындай одақтарға бірігу арқылы мемлекеттердің арасында еңбек нарығын дамыту процесіне әсерін тигізеді, бұл әрекеттер әрине өз алдына құқық қолдану тәжірибесінде реттеу механизмдеріне қатысты сұрақтарын туғызады.

НЕГІЗГІ БӨЛІМ

ЕАЭО мүше мемлекеттерде еңбек даулары бойынша туындайтын мәселелердің құқық қолдану тәжірибесінде алатын орны туралы тұжырымдар мен авторлық ұсыныстарды әзірлеу барысында ғылыми танымның келесі әдістері қолданылды: салыстырмалы-құқықтық, формальды-заңдылық, тарихи-құқықтық, индукция, дедукция, талдау және синтез. Сонымен бірге, халықаралық стандарттар бойынша ХЕҰ Конвенциялары, адам құқықтарын қорғау туралы пакті, ЕАЭО мүше мемлекеттерінің еңбек көші – қонын реттейтін ұлттық заңнамалары, Еуразиялық экономикалық комиссияның (*бұдан әрі - ЕЭК*) еңбек көші қоны туралы статистикалық ақпараттары, ЕАЭО мүше мемлекеттерінің еңбек дауларына қатысты статистикалық деректері, ЕАЭО еңбек көші қонымен байланысты орын алған сот тәжірибелері, ғылыми доктринаның осы бағытты зерттеуге арналған жеке ғылыми еңбектеріне талдау жасалды.

ЕАЭО мүше мемлекеттерінде еңбек дауларының туындауының себептері мен нысандары.

Еңбек даулары төмендегідей нысанда орын алуы мүмкін:

- көлеміне сәйкес: үлкен немесе кіші;
- субъективтілік құрамын бойынша: жеке және ұжымдық;

- жұмыс орны бойынша: бір немесе көптеген кәсіпорындарда.

Даудың себептері де объективтік жән субъективтілік сипатына қарай әр түрлі болуы мүмкін [4, 52 б.].

Мысалы: бір жұмыскердік қарапайым шағымынан еңбек ұжымының жұмысты тоқтатуға дейін әкелетін әрекеттері орын алатын еңбек жағдайларымен келіспеуінен туындайтын наразылықтар. Егер жұмыскердің қарапайым шағымы оның жалақысын есептеумен байланысты орын алып, жұмыс беруші оны тез арада түсіндіріп, қақтығыстың сонымен шешілуіне әкеліп жатса, құқық қолдану тәжірибесінде барлық даулар тез арада шешіледі-деп айта алмаймыз, себебі жұмыскерлер тобының қауіпті немесе зиянды еңбек жағдайларына байланысты шағымын сол жерде шешу мүмкіндігі орын алмауы мүмкін.

И. А. Филипова атап өткендей, еңбек даулары – бұл даулардың ерекше категориясы, олар еңбек қатынастарының субъектілері арасында туындайды және оларды әртүрлі уәкілетті заң органдары қарастырады [5, 102 б.].

ЕАЭО елдеріндегі еңбек дауларын құқықтық реттеу ол елдердің мәдени және басқа да ерекшеліктеріне байланысты орын алады.

Шетелдік тәжірибе мен халықаралық стандарттар.

Әр түрлі елдерде еңбек дауларын шешудің жүйелері әртүрлі болып келеді. ХЕҰ ерікті татуласу және төрелік ету туралы № 92 ұсынымының 2-бабында көрсетілгендей, дауларды реттеу жүйелері ұлттық заңнамалар мен халықаралық шарттарға сәйкес келуі тиіс [6].

Жұмыс берушінің бастамасы бойынша еңбек қатынастарын тоқтату туралы ХЕҰ 158 Конвенциясының 4 бабында егер қызметкердің қабілетіне немесе мінез-құлқына байланысты немесе кәсіпорынның, мекеменің немесе қызметтің өндірістік қажеттілігінен туындаған мұндай тоқтату үшін заңды негіздер болмаса, қызметкерлермен еңбек қатынастары тоқтатылмайды [7].

Аталған Конвенция ЕАЭС мүше мемлекеттерінде мойындалмағанымен, ұлттық еңбек заңнамасында заңды негіздер болмаса, қызметкерлермен еңбек қатынастары тоқтатылуға жол берілмейтін ереже сақталған.

Барлық еңбекші-мигранттар мен олардың отбасы мүшелерінің құқықтарын қорғау туралы халықаралық конвенциясында “еңбекші-мигрант” термині өзі азаматы болып табылмайтын мемлекетте ақылы қызметпен айналысатын, айналысқан немесе айналысқысы келетін адамды білдіреді. Конвенцияның 7 бабына сәйкес, барлық еңбекші-мигранттар мен олардың отбасы мүшелерінің жынысына, нәсіліне, түсіне, тіліне қатысты

қандай да бір айырмашылықсыз құқықтарын құрметтеуге және қамтамасыз етуге, ұлттық, этникалық немесе әлеуметтік шығу тегі, азаматтығы, жасы, экономикалық, мүліктік, отбасылық және таптық жағдайы немесе кез келген басқа белгілері бойынша кемсітуге болмайды [8].

ХЕҰ еңбекші мигранттарды қорғайтын тағы келесі Конвенциялары мен нұсқаулықтары бар: Еңбекші-мигранттар туралы Конвенция (№ 97) [9], Көші-қон саласындағы теріс пайдалану туралы және еңбекші-мигранттарға мүмкіндіктер мен өтініштер теңдігін қамтамасыз ету туралы Конвенция (№143) [10], Еңбекші-мигранттар туралы ұсыныс (№86) [11], Еңбекші-мигранттар туралы ұсыныс (№151) [12], Мәжбүрлі немесе міндетті еңбек туралы Конвенция (№29) [13], Мәжбүрлі еңбекті жою туралы Конвенция (№105) [14].

Аталған халықаралық құжаттардың барлығы еңбекші мигранттардың құқықтарының қорғалуына тікелей бағытталған.

Мәжбүрлі немесе міндетті еңбек туралы Конвенция (№29) және Мәжбүрлі еңбекті жою туралы Конвенция (№105) ЕАЭО елдерінде мойындалған және ұлттық заңнамамен қайшылық туындаған жағдайда осы халықаралық құжаттардың нормасы басым болады.

Шетелдерде еңбек дауларын реттеу жүйелері шартты түрде келесідей санаттарға бөлінеді:

- Еңбек министрліктері (департаменттері), олардың шеңберінде дауларды болдырмау және реттеу еңбек мәселелерін реттеу органдарына ұлттық деңгейде және штат деңгейінде жүктелген. Осы мақсатта мемлекеттік қызметтер шеңберінде арнайы бөлімшелер құрылады, татуласу және арбитраж функциялары еңбек департаменттерінің қызметкерлерінің функционалдық міндеттері болы келеді. Аталған тәжірибе Африканың, Азияның, Еуропаның, Американың көптеген елдерінде, сондай-ақ араб елдерінде қолданылады-делінген [15].

- Заңға сәйкес құрылған тәуелсіз органдар. Бұл еңбек дауларының алдын алу және реттеу функциясы жүктелген органдар. Оларды мемлекет қаржыландырады, бірақ негізінен автономды және тәуелсіз жұмыс істейді. Бұл жағдайда дауларды болдырмау және реттеу тәуелсіз комиссияның, әкімшіліктің не өз регламенті бойынша әрекет ететін және өз кеңесі басқаратын өзге де осындай органның функцияларына беріледі және заңмен бекітіледі және кейбіреулері 60 жылдан астам уақыт бойы жұмыс істейді. Мысалы, 1947 жылы құрылған АҚШ-тың Федералды медиация және татуласу қызметі (FSPP), 1976 жылы құрылған. АҚШ-та медиация ұжымдық

еңбек қатынастарының әсерін арттыру арқылы кәсіподақтардың өзгеруіне айтарлықтай әсер етті [16].

АҚШ-тағы осындай медиаторларға қойылатын жоғары талаптарды атап өту қажет. Атап айтқанда, олар еңбек медиациясының принциптері мен тәжірибесін, ұжымдық келіссөздердің принциптері мен әдістерін, штаттың еңбек заңдарын, персоналды басқару мәселелерін, өндірістік қатынастар мәселелерін, индустрияландыру мен жұмысшы қозғалысының тарихын, басқарудың экономикалық мәселелерін және т. б. білуі керек [17].

- Міндеттерді бөлу. Аталған міндеттердің бөлінуі, жұмыс берушілер ұйымдары мен кәсіподақтар арасында туындайды.

Осындай әрекет ететін Ганадағы Ұлттық Еңбек комиссиясын (NCT) (2005) атауға болады. Дегенмен, Гана өзінің қазіргі жағдайына өндірістік қатынастардың сенімді жүйесі болатын басшылық және қызметкерлер (және олардың өкілдері) бір жағынан және мемлекет арасында үйлесімді және ынтымақтастыққа бейім, қақтығыстарға қарағанда және ықпал ететін орта жасайды және оны экономикалық тиімділік пен мотивация, өнімділік және қызметкердің дамуы, сондай-ақ қызметкерлердің адалдығы және өзара сенімге бағыттайды [18].

Бельгияда әлеуметтік серіктестер ұжымдық даулардың алдын алу және реттеу үшін бірлесіп жауап береді. Егер жұмысшылар мен жұмыс берушілердің өкілдері ұжымдық дауды шеше алмаса, онда ол екіжақты татуластыру комитетіне беріледі, оның төрағасы федералды Еңбек министрі тағайындайтын, делдал ретінде әрекет ететін және тәуелсіз және бейтарап тарап болып табылатын үкіметтік лауазымды тұлға болып табылады. Бельгия заңнамаларының мақсаты қызметкерді қорғау болғандықтан, еңбек соттары жұмыс берушіге қарағанда қызметкерге көбірек көңіл бөлуге бейімделіп, жұмыс беруші ұсынған элементтерді дәлелдеу және шарттарды түсіндіру арқылы қызметкердің пайдасына келісімшарт немесе басқа құжаттарды қарастырады [19].

ЕАЭО мүше мемлекеттерде еңбек дауларын қараудағы сот тәжірибесі.

Еуразиялық интеграцияны нығайтуда ЕАЭО Соты қатынастарды құқықтық реттеуге және мүше мемлекеттер арасындағы дауларды, соның ішінде еңбек дауларын реттеуге жауапты одақтас орган ретінде үлкен рөл атқарады.

ЕАЭО сотының негізгі мақсаты болып, мүше мемлекеттің азаматтарының құқықтарын біркелкі түсіндіруді және құқық қолдану практикасында қолдануды қамтамасыз ету болып табылады [20].

ЕАЭО еңбек дауларын қарау бойынша сот практикасына жүгінетін болсақ, ЕЭК қызметкерлерінің өтініші бойынша іс бойынша Соттың Үлкен алқасының 2016 жылғы 3 маусымдағы консультативтік қорытындысы (аттестаттау туралы іс) ЕАЭО соты ЕЭК қызметкерлерін аттестаттау тәртібін түсіндірді [21].

Консультативтік қорытынды шығарған кезде сот аттестаттауды Одақ органының нормативтік-құқықтық актісі ретінде өткізу туралы ереже аттестатталатын комиссия қызметкерлерінің кәсіби қасиеттерін бағалаудың объективтілігі қағидатының сөзсіз басымдығы нормасын оларға өзінің кәсіби қызметі туралы өз бетінше дайындалған қосымша мәліметтерді ұсыну құқығын беру арқылы белгілеп қана қоймай, қызметкерлердің осы норманы іске асырудың құқықтық тетігін бекітетінін анықтады.

ЕАЭО Сотының ұстанымы ЕЭК Кеңесінің 2020 жылғы 27 мамырдағы № 54 “Еуразиялық экономикалық комиссия қызметкерлерін аттестаттауды өткізу туралы ережеге өзгеріс енгізу туралы” (құжат күшіне енген) шешімінде көрініс тапты, оған сәйкес Еуразиялық экономикалық комиссия Кеңесінің 12 қарашадағы шешімімен бекітілген Еуразиялық экономикалық комиссия қызметкерлерін аттестаттауды өткізу туралы ереже 2014 ж. № 98, мынадай мазмұндағы 19.1-тармақпен толықтырылады: “19.1. Аттестаттау нәтижелері Еуразиялық экономикалық комиссия туралы Ереженің (2014 жылғы 29 мамырдағы Еуразиялық экономикалық одақ туралы шартқа № 1 қосымша) 54-тармағының тоғызыншы абзацына сәйкес Комиссия қызметкерімен еңбек шартын (келісімшартты) ұзарту туралы шешім қабылдау кезінде ескеріледі”.

ЕАЭО сотының тағы бір консультативтік қорытындысы шартты түсіндірумен байланысты орын алған [22].

Істің фабуласына сүйенетін болсақ, Одаққа мүше мемлекеттердің азаматтары болып табылатын кәсіби спортшылардың еңбек қызметін жүзеге асыруына қатысты шарттың 97-бабының 2 – тармағын және одаққа мүше мемлекеттерде еңбек қызметін жүзеге асыру кезінде кәсіби спортшыларға қатысты ұлттық заңнамада сандық шектеулер белгілеу мүмкіндігін түсіндіру мәселесі көтеріліп, түсіндірме беру туралы ЕЭК өтініш түскен.

ЕАЭО соты келесідей қорытынды жасаған: 2018 жылғы 7 желтоқсандағы консультативтік қорытындыда сот Шарттың 97-бабының 2-тармағы тікелей қолданылу нормасы болып табылады және тікелей қолдануға жатады деген қорытындыға келді. Мүше мемлекеттердің заңнамасында және дене шынықтыру және спорт ұйымдарының жергілікті

актілерінде, сондай-ақ Одаққа мүше мемлекеттердің азаматтары болып табылатын кәсіби спортшыларға олар жүзеге асыратын еңбек қызметіне және болу аумағына қатысты қолданыстағы сандық шектеулерді қолдануға жол берілмейді.

ҚОРЫТЫНДЫ

ЕАЭО мүше мемлекеттердің еңбекші мигранттары құқық қолдану тәжірибесінде кездесетін еңбек дауларын қарау ЕАЭО сотында қаралып, консультативтік қорытындылар негізінде жүзеге асырып, жұмыскерлердің мүддесін қорғайтын қорытындыға келген. Еңбекші мигранттардың құқықтарын халықаралық деңгейде қорғайтын ХЕҰ конвенциялары мен ұлттық заңнамалар да басшылыққа алынған. Қорытындылай келе, ЕАЭО соты еңбек дауларын қарайтын кезде мәселені жан-жақты зерттеп, еңбекші мигранттардың құқықтары мен заңды мүдделерінің қорғалуына жағдай жасайтыны көрініс тапқан.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Еуразиялық экономикалық одақ туралы шартты ратификациялау туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2014 жылғы 14 қазандағы № 240-V ҚРЗ. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1400000240> (жүгінген күн: 25.03.2024 ж.).

2. Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактіні ратификациялау туралы Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 28 қарашадағы №91 Заңы. URL: <https://courteurasian.org/upload/iblock/e49/%D0%A1%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B2%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%B8%202020.pdf> (жүгінген күн: 25.03.2024 ж.).

3. Стратегические направления развития евразийской экономической интеграции до 2025 года. URL: https://eec.eaeunion.org/comission/departament/dep_razv_integr/strategicheskie-napravleniya-razvitiya.php (жүгінген күн: 25.03.2024 ж.).

4. Идрисова С.Б. Трудовые конфликты, пути и методы их разрешения : метод. пособие / С. Б. Идрисова, М. Ж. Жаскайрат, О. Д. Котовщикова ; Управление внутренней политики г. Астаны. - Караганда : Арко, 2013. - 248 с.

5. Филипова И. А. Рассмотрение трудовых споров в России, Казахстане, Франции и Германии. Право и государство, № 4 (73), 2016. URL: <https://km.kazguu.kz/uploads/files/16.%20%D0%A4%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%98.%D0%90.%20%D0%A1.%2093-96.pdf> (жүгінген күн: 25.03.2024 ж.).

6. Рекомендация Международной Организации Труда от 29 июня 1951 г. № 92 О добровольном примирении и арбитраже. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1021352 (жүгінген күн: 25.03.2024 ж.).

7. Конвенция МОТ 158 Конвенция о прекращении трудовых отношений по инициативе работодателя. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/normativeinstrument/wcms_c158_ru.htm (жүгінген күн: 23.03.2024 ж.).

8. Международная конвенция о защите всех прав трудящихся-мигрантов и членов их семей Утверждена Резолюцией 45/178 Генеральной Ассамблеи ООН от 18 декабря 1990 года. URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/O9000000002> (жүгінген күн: 23.03.2024 ж.).

9. Конвенция Международной Организации Труда № 97 о трудящихся-мигрантах (пересмотренная в 1949 году) (Женева, 8 июня 1949 г.). URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1018307 (жүгінген күн: 23.03.2024 ж.).

10. Конвенция о злоупотреблениях в области миграции и об обеспечении трудящимся-мигрантам равенства возможностей и обращения (№ 143) URL% https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/normativeinstrument/wcms_c143_ru.htm (жүгінген күн: 23.03.2024 ж.).

11. Рекомендация №86 Рекомендация о работниках-мигрантах (пересмотренная в 1949 году). URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/normativeinstrument/wcms_r086_ru.htm (жүгінген күн: 23.03.2024 ж.).

12. Рекомендация 151 Рекомендация о работниках-мигрантах. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/normativeinstrument/wcms_r151_ru.htm (жүгінген күн: 23.03.2024 ж.).

13. Мәжбүрлі немесе міндетті еңбек туралы конвенцияны бекіту туралы Қазақстан Республикасының 2000 жылғы 14 желтоқсандағы № 120-II

Заңы. URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z000000120_ (жүгінген күн: 23.03.2024 ж.).

14. Мәжбүрлі еңбекті жою туралы туралы конвенцияны бекіту туралы Қазақстан Республикасының 2000 жылғы 14 желтоқсан № 117-ІІ Заңы. URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z000000117_ (жүгінген күн: 23.03.2024 ж.).

15. Руководство по совершенствованию системы урегулирования трудовых споров / Группа технической поддержки по вопросам достойного труда и Бюро МОТ для стран Восточной Европы и Центральной Азии; International Training Centre (ITC). – Москва: МОТ, 2013. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_306640.pdf (жүгінген күн: 25.03.2024 ж.).

16. Zahorka H.-J. Mediation in Labour Relations: What Can Be Learned From the North American and EU Example? URL: <https://www.libertas-institut.com/de/PDF/Mediation.pdf> (жүгінген күн: 23.03.2024 ж.).

17. Hodges A. C. Mediation and the Transformation of American Labor Unions // Missouri Law Review. 2004. Vol. 69. Iss. 2. P. 367. URL: <https://core.ac.uk/reader/232764040> (жүгінген күн: 23.03.2024 ж.).

18. Joseph Attiah Ghana's numerous workers strikes; a cause for concern. Merit Research Journal of Education and Review (ISSN: 2350-2282) Vol. 1(8) pp. 159-171, September, 2013. URL: file:///Users/merekesaudirova/Downloads/Article_Strikes.pdf (жүгінген күн: 23.03.2024 ж.).

19. Nicolas Simon. The Labour and Employment. Disputes Review Belgium. The Labour and Employment. Disputes Review Belgium. 2019 Law Business Research Ltd. P. 1-11. URL: <https://www.vow.be/sites/vow.be/files/Disputes%20review%20Belgium.pdf> (жүгінген күн: 23.03.2024 ж.).

20. Ананьева М.К., Малько Е.А. Суд Евразийского экономического союза в реализации правовой политики. Юридическая наука 2018, № 3.- С.19-23. URL: <file:///Users/merekesaudirova/Downloads/sud-evraziyskogo-ekonomicheskogo-soyuza-v-realizatsii-pravovoy-politiki.pdf> (жүгінген күн: 23.03.2024 ж.).

21. № P-1/16., CE-2-3/1-16-БК. URL: https://courteurasian.org/court_cases/eaau/P-1.16/ (жүгінген күн: 23.03.2024 ж.).

22. № P-3/18., CE-2-2/5-18-БК. URL: https://courteurasian.org/court_cases/eaau/P-3.18/ (жүгінген күн: 23.03.2024 ж.).

РАССМОТРЕНИЕ ТРУДОВЫХ СПОРОВ В ГОСУДАРСТВАХ-ЧЛЕНАХ ЕАЭС: ВОПРОСЫ ПРАВОПРИМЕНИТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКИ

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы правоприменительной практики с изучением законодательного регулирования особенностей рассмотрения и разрешения трудовых споров в странах Евразийского экономического союза.

В странах ЕАЭС дифференцированы правовые механизмы защиты прав трудовых мигрантов посредством международных правовых стандартов и национального законодательства. Вопрос о рассмотрении трудовых споров в суде ЕАЭС и достаточно ли консультативного заключения суда ЕАЭС для защиты прав трудящихся-мигрантов остается открытым.

Ключевые слова. Суд ЕАЭС, трудовая миграция, трудовые мигранты, консультативное заключение, трудовые споры.

CONSIDERATION OF LABOR DISPUTES IN THE EAEU MEMBER STATES: ISSUES OF LAW ENFORCEMENT PRACTICE

Abstract. The article deals with the issues of law enforcement practice with the study of legislative regulation of the specifics of the consideration and resolution of labor disputes in the countries of the Eurasian Economic Union.

The EAEU countries have differentiated legal mechanisms for protecting the rights of migrant workers through international legal standards and national legislation. The issue of considering labor disputes in the EAEU court and whether the advisory opinion of the EAEU Court is sufficient to protect the rights of migrant workers remains open.

Keywords. The EAEU Court, labor migration, labor migrants, advisory opinion, labor disputes.